

WOON-ZORG WENSEN EN MOGELIJKHEDEN VAN TURKSE OUDEREN IN OUDHEUSDEN, VLIJMEN EN DRUNEN

"Ik ga elke dag terug naar Turkije, maar alleen in mijn gedachten"

Met dank aan:

- Turkse zelforganisatie Destek
- Turks Sociaal Cultureel Centrum Drunen en Oudheusden
- Andere organisaties in Drunen en Oudheusden
- Alle deelnemers aan de bijeenkomsten
- Turkse ouderen organisatie 'İkinci Bahar' te Tilburg

Colofon

Opdrachtgever	: Stichting Woonveste Drunen
Uitvoerder	: Stichting OVAA Eindhoven
Projectmanager	: Emin Üstüner, stichting OVAA
Tekst	: Cees van Baardewijk, bureau Perspectief
Lay-out	: Tanja Vermaas, stichting OVAA

Inhoudsopgave:

1. Inleiding	4
➤ Aanleiding en bedoeling	
➤ De opdracht	
➤ Aantallen Turkse ouderen	
2. Resultaten	6
➤ Algemeen	
➤ Wensen voor de toekomst	
3. Conclusies en aanbevelingen	7
➤ M.b.t. de werkwijze	
➤ M.b.t. de deelnemers	
➤ M.b.t. wensen van de deelnemers	
➤ M.b.t. het vervolg	
4. De werkwijze en reacties van de deelnemers	10
➤ De werving	
➤ De bijeenkomsten	
➤ Gesprekken in het Turks	
➤ Rol van de gespreksleider	
➤ Een korte film als opening	
➤ Een reeks vragen gericht op bewustwording en keuzes	
➤ Vragen over wonen en woonwensen	
➤ Informatie over woonvormen	
5. Een woonvoorbeeld uit Tilburg	15
➤ İkinci Bahar	
➤ Ervaringen van Turkse ouderen in Tilburg	
➤ Adviezen uit de Tilburgse ervaringen	

1. Inleiding

Aanleiding en bedoeling

De gemeente Heusden wil een woonservicezone realiseren aan de Kasteellaan. Hier is sprake van een concentratie van maatschappelijke, sociaal-culturele en onderwijskundige voorzieningen. In dit kader speelt ook de herpositionering van de Antoniushof, een intramurale zorgvoorziening in Oudheusden, een belangrijke rol. Eveneens is aan de orde dat door wooncorporatie Woonveste mogelijk een aantal seniorenpluswoningen worden gerealiseerd.

Oudere inwoners van de gemeente Heusden hebben er alle belang bij dat bij de plannenmakerij zoveel mogelijk wordt aangesloten bij de wensen en mogelijkheden van deze leeftijdsgroepering. Een deel van de ouderenpopulatie bestaat uit ouderen van Turkse afkomst. Zij leven en wonen al vele jaren in de gemeente Heusden. Niet duidelijk is welke verwachtingen zij van hun toekomst hebben en welke wensen en mogelijkheden bij hen leven met betrekking tot hun laatste levensfase.

Voor Woonveste was dit aanleiding stichting OVAA in Eindhoven te benaderen met de vraag een woon-zorgonderzoek te doen onder ouderen van de Turkse gemeenschappen en die woonachtig zijn in Oudheusden, Drunen en Vlijmen. Ook de kinderen van deze ouderen zijn bij deze inventarisatie betrokken. Stichting Schakelring is tevens betrokken bij de voorbereiding van de inventarisatie.

Met de uitkomsten van dit onderzoek willen Woonveste en Schakelring inzicht krijgen in de te verwachten kwalitatieve woon- en zorgbehoeften bij de ouderen in de genoemde Turkse gemeenschappen, in de komende tien jaar.

De opdracht

De opdracht was een beeld te krijgen van de woon- en zorgbehoeften van Turkse ouderen in Drunen en Oud-Heusden in de komende 10 jaar. Daarvoor zijn in de maanden april en mei 2012 vijf bijeenkomsten gehouden voornamelijk met de ouderen zelf en gedeeltelijk aangevuld met hun kinderen.

De ouderen kwamen in Drunen bij elkaar in buurthuis “De Stulp” en de ouderen in Oud-Heusden verzamelden zich in het Turkse Sociaal Culturele Centrum aldaar.

De inschatting vooraf was dat bij gemengde bijeenkomsten van mannen en vrouwen, vooral de mannen dominant zouden zijn. Om ook de oudere vrouwen voldoende ruimte te bieden voor een eigen inbreng is gekozen voor zowel gescheiden als gemengde bijeenkomsten.

Achteraf moet geconcludeerd worden dat de oorspronkelijke opdracht moet worden bijgesteld omdat deze doelgroep volledig onbekend is met het vormgeven aan de laatste levensfase.

Onbekendheid met wat in Nederland mogelijk is en het negeren van de eigen realiteit - de huidige en de toekomstige - op het gebied van wonen en zorg, maken dat de gehouden gesprekken vooral het karakter kregen van bewustwording, het doorbreken van taboes en het maken van basale keuzes zoals wel of niet in Nederland blijven. Voor het verkrijgen van een representatief beeld van de woon- en zorgbehoeften in de komende 10 jaar zal het proces waarmee een aanvang is gemaakt moeten worden voortgezet.

Aantallen Turkse ouderen

Volgens recente gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek wonen in de totale gemeente Heusden (met de kernen Oudheusden, Drunen, Vlijmen en Nieuwkuijk) 2.487 niet-westerse allochtonen. In het postcodegebied Oud-Heusden wonen 515 niet-westerse allochtonen. De grootste groep onder hen bestaat uit migranten afkomstig uit Turkije.

In de totale gemeente Heusden bestaat de groepering 45 jarigen en ouder, binnen de Turkse gemeenschap, uit 140 mannen en 128 vrouwen. In Oudheusden zal het ongeveer gaan om een 5^e deel van het totaal, dat wil zeggen 28 Turkse mannen en 25 Turkse vrouwen.

“ We zijn als een boom, die zijn wortels heeft in Drunen of Oudheusden. Onze kinderen zijn de takken en de kleinkinderen vormen de groene blaadjes. Als de boom wordt opgetild en met wortel en al in Turkije wordt herplaatst, denk je dat wij dan toch groen blijven? “

2. Resultaten

Algemeen

- De vijf bijeenkomsten hebben veel opgeleverd. Niet alleen voor wat betreft de wensen voor de komende jaren, maar vooral ook als start van een proces waarin veel Turkse ouderen actief en constructief willen meedenken over de inrichting van hun laatste levensfase. Daarbij gaat het vooral om kwalitatieve voorzieningen en activiteiten op het gebied van wonen en zorg in hun huidige woonplaats.
- Wat besproken is in de bijeenkomsten is representatief voor de gehele gemeenschap. Ruim 60 mensen namen actief deel. Daarnaast hebben veel gesprekken plaatsgevonden met individuele ouderen en hun kinderen en met bestuursleden uit de zelforganisaties.
- Hoe zeer men ook regelmatig droomt van een terugkeer naar de plek waar men geboren is, de realiteit gebiedt dat zij de rest van hun leven in de gemeente Heusden woonachtig zullen blijven. Die realiteit wordt ook onder ogen gezien, zij het voor velen met pijn in het hart.
- De gesprekken tijdens de bijeenkomsten hebben duidelijk een taboe doorbroken. Praten over 'hier blijven of teruggaan' bleek een moeilijk, maar vooral ook pijnlijk onderwerp te zijn binnen families en groepen. Alle partijen weten dat de oude traditie waarbij de kinderen volledig zorgen voor de oude dag van hun oude ouders, niet meer opgaat. Die erkenning is vooral voor allen, maar zeker voor de tweede generatie, een pijnlijke aangelegenheid.
- In de bijeenkomsten werd duidelijk dat voor bijna alle deelnemers geldt dat Drunen en Oudheusden hun werkelijke thuisplek is.

Wensen voor de toekomst

Bij alle gesprekken zijn wel opmerkingen gemaakt die te maken hebben met de toekomstverwachtingen van deze ouderen waar het de woonsituatie betreft.

Verreweg de meesten hadden de opstelling:

- We hoeven niet allemaal in één complex te gaan wonen. Als we als kleine groepjes bij elkaar in de buurt kunnen wonen is dat heel prettig.
- We moeten ons niet isoleren van de Nederlanders. We horen bij dit dorp in dit land en hoeven niet op een eiland met een hek eromheen.
- Diversiteit van woningen moet mogelijk zijn. Sommigen willen een huis met een tuintje, anderen juist niet. Iedereen wil wel contact met buiten kunnen hebben, maar dat kan op een balkon ook.
- Wij moeten ook een werkgroep gaan vormen, net als in Tilburg, die mee gaat werken aan een bijzondere woonvoorziening en een brug vormt tussen de Turkse ouderen en instellingen als Stichting Woonveste.
- Er zijn al kandidaten die plaats zouden willen nemen in een dergelijke werkgroep.

3. Conclusies en aanbevelingen

M.b.t. De werkwijze

1. Geen kwestie van vragenlijsten invullen.

Om inzicht te krijgen in de woonzorgbehoefte van Turkse ouderen in Drunen en Oudheusden kan niet worden volstaan met het laten invullen van een lijst met vragen over wensen en noden. Het benaderen van Turkse ouderen vraagt in eerste instantie om een verbale en een zo persoonlijk mogelijke benadering.

2. Gesprekken in het Turks en kennis van de groepering

Dat de gesprekken in het Turks werden gevoerd is een belangrijke voorwaarde gebleken aangezien veel van deze ouderen geen of slecht Nederlands spreken en verstaan. Tevens heeft de deskundigheid van de gespreksleider en zijn ervaring met deze groepen gezorgd voor een vertrouwelijk klimaat. Wat de kwaliteit en diepgang van de gesprekken positief beïnvloed heeft.

3. Veel aandacht voor de werving

De ruime tijdsinvestering voor het werven van deelnemers aan de bijeenkomsten heeft zich zeker terug verdiend. Door de bijeenkomsten voor te bereiden en op te bouwen in samenwerking met bestaande zelforganisaties en contactpersonen binnen de gemeenschappen, is het aantal deelnemers boven de verwachting uitgestegen.

Ook is voorkomen dat slechts één of twee families zouden deelnemen aan de bijeenkomsten. Tevens is bereikt dat het onderwerp een plek heeft gekregen in de gesprekken van deze ouderen met hun kinderen en met elkaar.

Het is wenselijk dat in de nabije toekomst alle organisaties hun schouders zetten onder de ontwikkelingen ten gunste van Turkse ouderen.

M.b.t. De deelnemers

4. Loslaten van de terugkeer gedachten

Het belangrijkste resultaat van de bijeenkomsten met deze ouderen en hun kinderen is wel, dat men collectief heeft gekozen voor het loslaten van de wens ooit nog eens terug te keren naar Turkije. Dat was een pijnlijke, maar zeker ook realistische keuze. Tevens heeft men elkaar beloofd actief te worden in het vormgeven aan het toekomstige leven in het dorp waar men al zoveel jaren woont.

5. Geen of weinig kennis

Gebleken is dat deze ouderen geen of zeer weinig kennis hebben van de mogelijkheden en onmogelijkheden op het terrein van zorg en wonen en de combinatie van beide. Ook hun kinderen zijn over het algemeen slecht geïnformeerd. Regelmatige voorlichting is daarom zeker aan te raden en het is raadzaam daar niet te lang mee te wachten, aangezien velen thans goed gemotiveerd zijn voor dit onderwerp.

6. Deel van een sociaal systeem

Duidelijk is gebleken dat vraagstukken met betrekking tot deze ouderen niet alleen betrekking hebben op personen uit deze ouderen groepering, maar deel uit

maken van een breder sociaal systeem. Kinderen en soms ook kleinkinderen spelen hierbij een rol van betekenis. Het is daarom raadzaam bij het denken over en werken aan toekomstige voorzieningen ook de anderen uit het sociale systeem te betrekken.

7. Binding met de huidige woonplek

Opvallend was de sterke binding die deze ouderen voelen met Drunen en Oudheusden, als plek waar men al zoveel jaren woont en leeft. In tal van onderzoeken rond oudere migranten krijgt dit gegeven nauwelijks een plek. Hier is het duidelijk aan de orde.

Daarbij speelt ook de onderlinge binding een rol van betekenis. Het verklaart ook waarom men graag wil blijven wonen in het dorp waar men woont en dat dan samen met mensen uit de eigen groepering.

M.b.t. Concrete wensen van de deelnemers

8. In de huidige woonplaats blijven

De belangrijkste wens van de deelnemers lijkt betrekking te hebben op het blijven leven in het eigen dorp en met 'eigen mensen' in de buurt. Daarbij wil men niet volledig geïsoleerd zijn van de rest van de samenleving, maar ook daar contact mee kunnen hebben.

9. Eigen kracht inzetten

De bijeenkomsten hebben onder andere tot gevolg gehad dat veel van deze ouderen gemotiveerd zijn om ook zelf de handen uit de mouwen te steken om het leven en samenleven in Drunen en Oudheusden meer inhoud te geven. Hoe dit vorm moet krijgen is niet nog geheel duidelijk, maar er hebben zich al enkele mensen aangemeld die bijvoorbeeld in werkgroepverband, zich willen inzetten voor activiteiten op het gebied van wonen en zorg.

M.b.t. Het vervolg

10. Doorgaan

De bijeenkomsten en de vele contacten met organisaties en individuen in Drunen en Oud-Heusden hebben veel mensen warm gemaakt voor dit onderwerp. Dat vraagt om continuering en het vervolgen van het proces. Alles is nog pril en daarom ook kwetsbaar. Het is daarom raadzaam de contacten met zelforganisaties en met individuen voort te zetten en daar niet te lang mee te wachten.

11. concretisering

Het algemene thema voor een vervolg zou kunnen zijn:

Hoe zorg je voor een fijne, een prettige, oude dag?

Hoe werk je aan HUZUR = gelukkig leven; gelukkig oud worden?

Een klankbordgroep zou een brug kunnen vormen tussen Woonveste, zorginstellingen en de doelgroep.

Voor een vervolg op dit project is echter in de eerste plaats overleg nodig met verschillende partijen die betrokken zijn bij het leveren van diensten op het terrein van wonen, zorg en welzijn.

12. Samenwerken

Wenselijk is dat bij het maken van plannen voor toekomstige woonzorgvoorzieningen samenwerking te realiseren van Woonveste met vertegenwoordigers van deze ouderen. De lokale zelforganisaties zijn belangrijke partners gebleken bij het maken van plannen en het uitvoeren van activiteiten. Voorkomen moet worden dat slechts enkele families betrokken blijven bij dit onderwerp. De diversiteit in de gemeenschap vraagt ook om diversiteit in de samenwerking.

13. Realistische plannen maken

De bijeenkomsten hebben o.a. tot gevolg gehad dat veel van deze ouderen enthousiast zijn geworden en graag mee willen werken aan of denken over nieuwe voorzieningen ten gunste van hun oude dag.

Wat velen zich niet realiseren is dat tussen ideeën, plannen maken en realisering, heel veel tijd en overleg kan gaan zitten. Het is daarom van belang de plannen voor de toekomst zo realistisch mogelijk voor te stellen, inclusief het tijdsplan en het perspectief.

14. Voorlichting

Duidelijk is gebleken dat deze ouderen, maar ook hun kinderen, niet of slechts beperkt zijn geïnformeerd over wonen en woonvormen, zorg en woonzorg mogelijkheden. Dat maakt gerichte voorlichting noodzakelijk. Ongeacht hoe de huisvestingsplannen naar de toekomst ook vorm zullen krijgen; het is raadzaam zo spoedig mogelijk te starten met voorlichting.

15. Samenwerken met bestaande ouderen organisaties

Wanneer een werkgroep wordt gestart als vervolg op de bijeenkomsten is het aan te bevelen dat samenwerking wordt gezocht met al bestaande ouderen organisaties zoals KBO, ANBO of PCOB. Zij hebben immers veel ervaring en een genuanceerde visie ontwikkeld m.b.t. vraagstukken van ouderen. Er kan veel geleerd worden van deze organisaties.

"Ik zag tijdens de excursie aan woonzorgcomplex voor Turkse senioren İkinci Bahar (2^e lente) wat er allemaal voor mogelijkheden zijn op het gebied van wonen en zorg voor senioren. Mijn ogen gingen open".

4. De werkwijze en reacties van deelnemers

De werving

Het bijeen brengen van Turkse ouderen in deze gemeenten had de nodige voeten in de aarde. Ruime tijd is gewerkt aan het leggen van contacten met de aanwezige zelforganisaties en met vertrouwenspersonen uit de Turkse gemeenschappen. Zij moesten overtuigd worden van het belang van het onderwerp en de noodzaak van de gewenste bijeenkomsten. Het gegeven dat deze activiteit plaatsvindt in opdracht van Stichting Woonveste en Schakelring heeft daarbij zeer stimulerend gewerkt. Na diverse contacten en gesprekken was er voldoende draagvlak voor de bijeenkomsten. De zelforganisaties Destek en de Turkse Sociaal Culturele Centra van Drunen en Oudheusden evenals enkele vertrouwenspersonen werkten mee aan het werven van mannen en vrouwen voor de bijeenkomsten. Hoewel alle belanghebbenden uit Turkije afkomstig zijn neemt dat niet weg dat er ook verschillen bestaan tussen organisaties en belangrijke personen in de Turkse gemeenschappen. Zeker waar het gaat om het toekomstperspectief van de ouderen onder hen. Dit is overigens geen exclusief gegeven voor deze gemeenschappen, maar eerder een algemeen patroon van Turkse groeperingen in Nederland. Zeker bij de werving dient men rekening te houden met dit gegeven. De werving van deelnemers heeft veel meer tijd gekost dan de totale tijdsduur van de bijeenkomsten.

De bijeenkomsten

Er zijn vijf bijeenkomsten gehouden met Turkse ouderen en hun kinderen in de kernen Oudheusden en Drunen. Een aantal Turkse ouderen uit Vlijmen nam ook deel aan deze bijeenkomsten. In totaal namen ruim 60 mensen deel. Voornamelijk Turkse ouderen - in de leeftijd tussen 65 en 70 jaar - voor een deel aangevuld met enkele van hun kinderen.

In Drunen zijn twee bijeenkomsten gehouden met uitsluitend Turkse vrouwen van de eerste generatie en een derde bijeenkomst is gecombineerd met de mannen.

In Oudheusden waren zowel mannen als vrouwen aanwezig tijdens de bijeenkomst. Een splitsing in mannen- en vrouwengroepen was hier niet haalbaar.

Er is geen bijeenkomst belegd specifiek voor mannen. Dit werd niet nodig geacht omdat mannen voldoende aan bod kwamen in de gemengde bijeenkomsten. Ook voor de 2^e generatie is geen specifieke bijeenkomst belegd, het ging vooral om de ouderen zelf. Wel namen verschillende kinderen van deze ouderen deel aan de bijeenkomsten. In de toekomst kan het raadzaam zijn om ook de 2^e generatie gericht te raadplegen.

De laatste bijeenkomst vond plaats met een selectie van 25 mannen en vrouwen uit beide dorpen. Deze bijeenkomst werd gehouden in Tilburg en werd gecombineerd met een excursie naar de woonvoorziening voor Turkse ouderen in die stad.

'İkinci Bahar', is de naam van deze voorziening, wat '2^e lente' betekent. Deze bijzondere woonvoorziening heeft onder meer een eigen ontmoetingsruimte waar de bijeenkomst plaatsvond. Informatie werd gegeven, vooral over het proces van realisatie en ook vertelden enkele bewoners hun ervaringen met het wonen in deze voorziening.

Een selectie van 25 personen was nodig aangezien de ontmoetingsruimte in de Tilburgse voorziening niet meer mensen kan herbergen.

Gesprekken in het Turks

Bij alle bijeenkomsten was Turks de voertaal. De heer Üstüner, die de bijeenkomsten leidde, is zelf van Turkse afkomst waardoor tolken en vertalen niet nodig was. Dit heeft positieve invloed gehad op de intentie, de openheid en betrokkenheid waarmee de gesprekken plaatsvonden. Tevens kon daardoor de beschikbare tijd optimaal benut worden. Elke bijeenkomst duurde ongeveer 3 uur.

Rol van de gespreksleider

De heer Üstüner wist vanuit zijn deskundigheid en ruime ervaring met deze groepen dat een jongere man die de leiding heeft van een bijeenkomst met ouderen geen alledaagse ervaring is voor Turken van de eerste generatie. Zeker niet wanneer het ook nog een bijeenkomst betreft van uitsluitend oudere vrouwen. Hij is daarom elke bijeenkomst begonnen met dit gegeven aan de orde te stellen en deed daarbij het voorstel hem niet te zien als de 'Baskan' (de baas), maar als een zoon of een jongere broer.

Tevens heeft hij regelmatig vragen en opdrachten voorgelegd aan de deelnemers en daarbij gezorgd dat de aanwezigen vooral met elkaar in gesprek konden zijn. Het zelf nadenken en met elkaar in discussie zijn was een belangrijke doelstelling. Om dit te bereiken verliet hij na een vraag of opdracht de zaal voor korte tijd waardoor de deelnemers uitsluitend op elkaar betrokken waren en niet gericht op de gespreksleider.

Een korte film als opening

Elke bijeenkomst werd geopend met het tonen van een korte film (5 minuten) waarin te zien is hoe een gezin leeft in een Turks dorp en vader vertrekt als gastarbeider naar Europa. Een Turkse oudere vertelt daarna hoe het leven verder is gegaan in Nederland en stelt de belangrijke vraag; wat te doen, nu je in je laatste levensfase bent. Dit filmpje maakte veel los. Mensen koppelden terug naar de eerste jaren in Drunen of Oudheusden. Oude herinneringen kwamen weer boven. Enkele waren somber "we staan wel voor het einde van ons leven". Het merendeel is al meer dan 40 jaar in Nederland en ook zolang in Drunen of Oudheusden. "Meer dan de helft van mijn leven ben ik in Nederland", was voor velen een oprechte ontdekking.

Een reeks vragen gericht op bewustwording en keuzes:

De eerste vraag:

➤ ***Wat deed je, puur voor jezelf, in al die jaren in Nederland? Noem 3 dingen***

Bedoeling van deze vraag was de deelnemers bewust te maken of, in hoeverre en op welke manier zij bezig zijn met hun eigen belang. Dit op basis van de vooronderstelling dat deze ouderen niet of nauwelijks bezig zijn met hun eigen situatie en hun eigen belang wat betreft het ouder worden en de woon- en zorgvragen die dat met zich meebrengt. In het algemeen is men niet gewend vooruit te kijken. Vandaag telt en de toekomst is in handen van Allah en de familie.

Vooraf bij de vrouwen waren de antwoorden eenduidig:

- a. Voor mijn kinderen gewerkt
- b. Voor de toekomst van de kleinkinderen gewerkt
- c. Gewerkt voor een toekomst voor allemaal, hier en in Turkije.

Ieders inspanning bleek geheel gericht te zijn op anderen, vooral de eigen kinderen en de familie. Een persoon is naar Mekka geweest, waarmee zij duidelijk wilde maken dat

zij zichzelf heeft gegund de opdracht voor moslims te vervullen om eenmaal in het leven de reis naar Mekka te maken.

Bij een tweede vraag moesten de deelnemers nadenken over:

➤ ***Wie heeft ooit een grote stad gezien in Turkije voordat hij naar Nederland kwam?***

De bedoeling van deze vraag was dat de deelnemers zich zouden positioneren. De afkomst van het platteland en kleine gemeenten maakt dat men vooral traditioneel leeft en geen of weinig kennis heeft van het leven in de moderne wereld. Ook in Turkije zijn, in de grote steden, voorzieningen voor ouderen. De onderliggende vraag is dan 'wat weet je van zorg- en woonvoorzieningen' voor ouderen, hier of in Turkije?

Bijna niemand was, voor de migratie, ooit in een grote stad geweest. De enkelen die wel deze ervaring hadden kwamen slechts in de stad voor het verkrijgen van een paspoort. Duidelijk werd dat het vroegere leven in Turkije zich bijna uitsluitend op het platteland of in een kleinere stad heeft afgespeeld en daar leeft men vooral traditioneel. De kinderen zorgen daar volledig voor de ouderen en die komen daardoor niets te kort. Duidelijk werd dat men wel een vaag idee heeft van de andere manier van oud worden in de grote steden en in Nederland, maar zich daar niet echt in verdiept. Weinig kennis van alternatieve mogelijkheden en niet gewend om zelfstandig na te denken over de toekomst.

De derde vraag raakte iedereen zeer persoonlijk, namelijk:

➤ ***Wie denkt terug te gaan naar Turkije tussen nu en 5 jaar?***

Deze vraag is van fundamentele aard. Immers, om plannen te kunnen maken voor de toekomst in Nederland zal duidelijk moeten zijn of men wel of niet in Nederland zal blijven. In veel Turkse gemeenschappen rust een taboe op de vraag 'hier blijven of teruggaan'. Men schuift deze vraag voor zich uit.

De voorgaande vragen waren daarom ook nodig om de deelnemers al wat materiaal en inzichten te geven voor discussie over deze vraag.

Dit maakte veel discussie los en gaf de nodige spanning in de groepen.

De algemene opinie was dat teruggaan geen echte optie is "we gaan niet terug ook al zouden we het willen. We kunnen gewoon niet terug, hier zijn onze kinderen, onze familie en daar zijn we weer opnieuw vreemden." En dat werd door velen herkend. Heel gemeenschappelijk was de ervaring dat men na een vakantie in Turkije iedere keer weer sterker verlangt naar Drunen of Oudheusden en blij is dat men na twee maanden weer terug kan keren. Als vervolg op de vraag over terugkeer is aan de orde gesteld hoe dit vraagstuk al dan niet leeft in het eigen familieverband.

➤ ***Wie heeft weleens met de kinderen of met de familie gesproken over terugkeer?***

De koppeling naar het familieverband is bewust gelegd omdat de zorg voor ouderen van oudsher volledig op de schouders van de kinderen rust en dat is in de Nederlandse samenleving niet of slechts ten dele te realiseren. Zowel de ouderen als hun kinderen realiseren zich dit. De vraag, hier blijven of terugkeren heeft dan ook een direct verband met de vraag wie er zorgt voor de ouderen in hun laatste levensfase.

Niemand had ooit in familieverband gesproken over dit onderwerp. Het bleek een moeilijk onderwerp te zijn om in eigen kring te bespreken en het ligt ook gevoelig naar de kinderen en kleinkinderen. Daarnaast maakte men duidelijk onvoldoende steun van

de eigen kinderen te ondervinden. De kinderen hebben het druk en zijn vaak slecht bereikbaar. Ook wil men geen last zijn voor de eigen kinderen. Enkele deelnemers hebben contacten met personen die zijn teruggekeerd. Over het algemeen zijn de ervaringen daarvan niet positief. Men voelt zich vreemd en eenzaam in het oude dorp en verlangt terug naar Drunen of Oudheusden.

Hierop adviseert de gespreksleider:

- *Praat hier vanaf nu regelmatig over, met elkaar en met de kinderen en laat de gedachte aan terugkeer los, dat moet je doorstrepen. Pas dan kun je nadenken over hoe je in Drunen of Oudheusden op een prettige manier oud wilt worden.*

Vragen over wonen en woonwensen

Na de vaststelling dat remigratie niet aan de orde is zijn de bijeenkomsten gewijd aan blijven wonen in Drunen of Oudheusden.

Een vraag aan de deelnemers:

- ***Wat bind je aan Drunen of Oudheusden en waar zie je tegenop?***

Bijna iedereen vond zich in de opvatting dat Drunen of Oudheusden 'ons dorp' is geworden. Velen zeiden een binding te voelen met het leven op deze plek. Dat geeft een veilig gevoel.

Algemeen was men zeer gehecht aan de contacten die men als Turkse ouderen met elkaar heeft. Men kent elkaar en heeft zorg voor elkaar. Dat wil men hoe dan ook behouden.

De diverse opvattingen zijn als volgt samen te vatten:

- Hoe de toekomstige woonsituatie er ook uit komt te zien, men wil bij elkaar in de buurt blijven. Dat voorkomt eenzaamheid en maakt het leven prettig.
- Duidelijk was dat zich in de loop der jaren een hechte gemeenschap heeft gevormd van Turkse oud-gastarbeiders en hun vrouwen in de beide dorpen. Daarnaast heeft men een hechte binding met deze dorpen. Het is hun thuis.

Een vraag over de kennis waar men al dan niet over beschikt:

- ***Wie van jullie weet iets van de mogelijkheden voor senioren op het gebied van wonen en zorg?***

Slechts één persoon wist daar iets van. Zij woont al enige tijd in een seniorenwoning. Duidelijk werd dat de ouderen en ook hun kinderen onbekend zijn met voorzieningen en regelingen. Extra probleem daarbij is dat men het gevoel heeft bij niemand terecht te kunnen vooral vanwege het taalprobleem.

Hieruit ontstond bij alle groepen de gedachte en wens om vooral ook zelf, als 1^e generatie, elkaar te steunen en ervaringen uit te wisselen. Vooral in de bijeenkomst in Oudheusden was men overduidelijk van mening dat ze als ouderen ook zelf actief moeten worden, over hun toekomst moeten nadenken en vooral voorkomen dat iemand vereenzaamd. Nederlandse ouderen nam men daarbij als voorbeeld. "Die maken iets van hun oude dag. We moeten zelf actief worden en veel bewuster gaan leven".

Informatie over woonvormen

Er werd informatie gegeven over al bestaande woonvoorzieningen, specifiek voor Turkse ouderen. Daarbij is ook uitgebreid stil gestaan bij een voorziening in Tilburg. Sommigen hadden hier wel van gehoord, maar vonden Tilburg veel te ver van huis om daar in de toekomst te gaan wonen. Dat vond men ook van andere plekken in de buurt, zoals een voorziening in Boxtel. Steeds kwam de gehechtheid aan het eigen dorp ter sprake en de sociale en emotionele binding die men als Turkse ouderen met elkaar heeft.

Ook de bekendheid en vertrouwdheid met de omgeving zoals winkels en bepaalde mensen werden genoemd als elementen die men voor geen goud wil missen.

In Drunen krijgen de vrouwen 2 opdrachten mee:

A. Ga de komende week op ontdekkingsreis en probeer in je omgeving te ontdekken welke mogelijkheden er zijn voor senioren op het gebied van wonen en zorg.

B. Waar zou ik willen wonen?

Waar kan ik zorg krijgen als dat nodig mocht zijn?

Deze opdracht werd gegeven met de intentie de ouderen direct in actie te krijgen en zichzelf te oriënteren op het gebied van ouderenhuisvesting en ouderenzorg.

Bij de volgende bijeenkomst werd hier verder op ingegaan. Het bleek dat slechts enkelen serieus op pad waren gegaan om de eigen omgeving te verkennen op het terrein van voorzieningen voor ouderen. De opdracht was te hoog gegrepen.

In de vervolgbijeenkomst is uitgebreid stil gestaan bij specifieke woonvormen voor ouderen, die al gerealiseerd zijn. Aan de hand van foto's kreeg men informatie over alternatieve mogelijkheden. Daarbij zijn ook veel vragen gesteld over zorgvoorzieningen in en rondom het huis. Interessant daarbij was dat de plaatselijke Turkse zelforganisatie een belangrijke rol speelde bij het geven van informatie en het aan de orde stellen van problemen die zich kunnen voordoen bij het ouder worden.

Ook is uitgebreid gediscussieerd over de rol van de kinderen en de zelfwerkzaamheid van de ouderen.

Het werd heel duidelijk hoe weinig men weet van de mogelijkheden op het gebied van wonen en aangepaste zorg. In de toekomst moet hier zeker ruime aandacht aan geschonken worden.

Ook bleek uit de bijeenkomsten dat, des te meer men nadacht en informatie kreeg over mogelijkheden van seniorenwoningen, des te realistischer en genuanceerder men werd in het uiten van wensen. Waar enkelen eerst zeiden toch vooral een huis met een tuintje te willen zei men na enige tijd toch ook wel te voelen voor een gelijkvloerse woonetage met een balkon.

"Ons seniorenhuis is eindelijk in zicht", dankzij Woonveste!"

5. Een woonvoorbeeld in Tilburg

Ikinci Bahar

Om de deelnemers een concreet beeld te geven van een mogelijke woonvorm specifiek voor Turkse ouderen en ter afsluiting van de bijeenkomsten is een groep van 25 ouderen op excursie naar Tilburg geweest.

Hier bevindt zich een bijzondere woonvoorziening waarin momenteel 17 Turkse oudere echtparen of oudere alleenstaanden gehuisvest zijn. Door een intensieve samenwerking van de plaatselijke Turkse ouderen organisatie 'Ikinci Bahar' en de woningcorporatie Tiwos, is een zeer gewaardeerde woonvoorziening tot stand gekomen. Het gehele proces heeft ruim 5 jaar in beslag genomen. De woningcorporatie was voornemens enkele van haar flats te renoveren. En rekening houdend met de vraag van Turkse ouderen heeft men besloten de helft van een van deze flats in te richten specifiek voor Turkse ouderen. In de andere helft van de flat woont een diversiteit aan Tilburgers. De benedenwoning van het 'Turkse' deel is ingericht als gemeenschapsruimte en alle bewoners betalen een klein bedrag, boven op de huur, voor de kosten van deze ruimte. Hier kunnen ongeveer 30 mensen in samenkomen.

Ervaringen van Turkse ouderen in Tilburg

De deelnemers uit Drunen en Oud-Heusden werden in de gemeenschapsruimte ontvangen en kregen informatie van enkele bestuurders van Ikinci Bahar en van een paar bewoners. Ook zijn enkele woningen bezocht. De eerste reacties waren heel enthousiast.

Van de zijde van de Tilburgse ouderen is uitleg gegeven over het verloop van het proces en de diverse voetangels en klemmen die zich daarbij voordeden. Vooral de onzekerheid over het serieus gaan gebruikmaken van de gerealiseerde woningen door Turkse ouderen heeft regelmatig problemen en vertragingen gegeven. Niemand van de huidige bewoners had vooraf enig beeld van de werkelijke betekenis van het wonen in een dergelijke specifieke voorziening. Dat maakte mensen onzeker en deed menig een regelmatig twijfelen over de te zetten stap.

Nu de voorziening eenmaal is gerealiseerd is er een flinke wachtlijst van mensen die graag in een van deze woningen willen wonen.

Ook de verhouding met de niet Turkse burens in de flat was een belangrijk punt van aandacht. Fundamenteel heeft men bij de aanvang besloten de gemeenschapsruimte niet alleen voor 'eigen' mensen open te stellen, maar daar ook uitdrukkelijk een buurtfunctie aan te verbinden. En dat werkt perfect, met als gevolg dat de verhouding met de 'Hollandse' burens opperbest is.

Adviezen uit de Tilburgse ervaringen

De deelnemers kregen enkele adviezen mee voor de eigen situatie:

- Let vooral op de betaalbaarheid van de woningen die worden gerealiseerd.
- Een gemeenschapsruimte is belangrijk, maar stel die ook open voor de omgeving. Ga niet op een eiland zitten.
- Zorg dat er regelmatig voorlichting wordt gegeven in de gemeenschapsruimte.
- Een dergelijk proces hoeft geen 5 jaar te duren. Het kan ook sneller. Wij (Tilburg) willen jullie wel helpen.
- Houd er rekening mee dat de wensen van mensen in de loop van de tijd kunnen veranderen. Sommigen wilden eerst een benedenhuis met een tuintje, na verloop

van tijd vond men zich toch te oud om nog te tuinieren. Nu blijkt het balkon groot genoeg voor hen.

Het is belangrijk om, bij het proces op het gebied van wonen en zorg, de 1^e en 2^e generatie te betrekken bij de dialoog. Er moet met hen gesproken worden, niet over hen.

.....